דיניכם. ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין לו דין תורה ואומרים לו כך דינינו. ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנים לו בדיניהם: וכן ייראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישראל, שהרי אנו מצווין להחיותו שנ' לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. וזה שאמרו חכמים אין כופלין להן שלום בגוים לא בגר תושב. אפילו הגוים צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתיהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום. הרי נאמר טוב י״י לכל ורחמיו על כל מעשיו. ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום:

פרק אחד עשר

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה הממשלה הראשונה ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל. וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם. מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל מצותן האמורה בתורה: וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו. שהרי תורה העידה עליו שנ' ושב י״י אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וכו' אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך י״י אלהיך ומשם יקחך והביאך י״י אלהיך וכו'. ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים: אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שיעמוד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו: ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה המלך המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבט מישראל זה המלך המשיח, ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדם בחבל, וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנ' בו ומשלו מים עד ים, והיה אדום ירשה לדוד שנ' ותהי אדום לדוד לעבדים, והיה ירשה שעיר אויביו זה המלך המשיח שנ' ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו: ב אף בערי מקלט הוא אומר כי ירחיב י״י אלהיך את גבולך וכו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה, ומעולם לא היה דבר זה ולא צוה הקב״ה לתוהו. אבל בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה שכל הספרים מלאים מדבר זה: ג *אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים. אין

[...] עקיבא. וייראה לי וכו'. [...] נכונה היא כיון שאנו מצווין להחיותו ובגר תושב לא היה אומר רבי ישמעאל באין עליו בעקיפין אלא ודאי בגוי איירי: אפילו הגוים צוו חכמים וכו'. כבר כתב רבינו כל דבר במקומו (פ״י מה' ע״ז, ממנו״ע פ״ז ה״ג, אבל פי״ד ה״ב):

פי״א המלך המשיח וכו'. כל זה מבואר מן הכתובים ובדברי רבותינו ז״ל במדרשות ואגדות: ג אל יעלה על דעתך וכו'. ולענין בן כוזיבא אין ספק שהיה מחלוקת בין החכמים מקצתם לא האמינו שהוא משיח ומקצתם האמינו ור' עקיבא מכללם ואפילו אחר שנהרג האמינו חכמים אי מורה ודאין או לא לא חזר בו רבי עקיבא שמא לא בא לפניו דין שיהיה

ולומר לו כן דינכם: שהרי מצווין אנו להחיותן וכו'. כבר נתבאר בסמוך (ה״י): וזה שאמרו חכמים וכו'. כך אמרו בסוף הניזקין (סב.) משמיה דרב ומוכח רבינו דהא לא איירי בגר תושב אלא בגוי שלא קבל עליו שבע מצות: אפילו הגוים וכו'. ברייתא שם (סא.) ופירש רש״י עם מתי ישראל לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל. וכתב הר״ן דלישנא נמי דוקא דהוא הדין כשמצאו מתי גוים לבד שמתעסקים בהם מפני השלום וכן לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם וכתב דהכי משמע בתוספתא (ספ״ג) ובירושלמי (סה״ט). וכתב עוד ומכל מקום לא שיהו קוברין אותם אצל ישראל דהא אין קוברין רשע אצל צדיק [סנה' מו.] אלא נומר שמתעסקין עמהם:

פי״א הפרק הזה ושאחריו אמונות טובות בביאת משיחנו ואין לי לפרש בהם דבר רק במה שכתב רבינו (ה״ג) אל יעלה בדעתך וכו' עד שנהרג בעונות וכו' וכתב הראב״ד

השגת הראב״ד

ה״ג. אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים. א״א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוה.

לחם משנה

פי״א א ושם נבא בשני המשיחים וכו'. רש״י ז״ל בפירוש התורה בפרשת בלק פירש דפסוק דרך כוכב מיעקב כלו וכן פסוק והיה אדום ירשה מדבר על דוד ופסוק וירד מיעקב וכו' איירי במלך משיחנו. ורבינו לא כתב כן, ואולי הם מדרשים חלוקים: ג ואל יעלה על דעתך וכו'. בהשגת הר״א ז״ל תירץ הרב כסף משנה דמדרשינו בגמרא רבתי בפסוק בלע ה' ולא תמא דאמרינן התם דנהרג בן כוזיבא על ידי אומות העולם משמע דאית לן למימר דהא

מגדל עוז

פי״א א־ב. המלך המשיח כו' עד שכל הספרים מלאים מדבר זה. פ' עשרה יוחסין ופ' חלק ובמדרשות: ג. אל יעלה על דעתך שמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ולחדש דברים בעולם או להחיות מתים וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים אין הדבר כן שהרי ר״ע חכם גדול היה ומחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהיה מלך המשיח ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת: כתב הראב״ד ז״ל והלא בן כוזיבא היה אומר אנא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוה עכ״ל:

שנויי נוסחאות

פי״א. בדפוסים המצונזרים ומהם בדפו״ר רמו בפרק זה ההשמטות והשינויים [פי' ילקוט שנו״ש], במהדורתינו הוחזרו ההשמטות ותוקנו השינויים עפ״י כתבי היד ודפו״י שלא נפגעו בהן יד הצנזורה.

מקורות וציונים

שהרי אנו מצווין הרמב״ן בהוספות לסה״מ מל' טו מנאם לסה״מ. מצווין להחיותו לעיל ה״י והל' ע״ז פ״י ה״ב ושבת פ״ב הי״ב וחכיה פ״ג ה״א ורמב״ם ליקו״ג פי״ד ה״ת וע״ע שנלמד מפסוק אחר, ועי' מהגו״ע רפ״ז ופ״י ה״ז. שני לגר (ראה יד כא). אין כופלין הל' ע״ז פ״י ה״ה. לבקר חוליהם ולקבור מתיהם הל' אבל פי״ד הי״ב. ולפרנס ענייהם הל' ע״ז פ״י ה״ה ומתנ״ע פ״ז ה״ז. נאמר טוב י״י (תהלים קמה). ורחמיו על כל מעשיו עי' מו״נ ח״ג ספי״ב וסוף הל' עבדים. ונאמר דרכיה (משלי ג יז). בכס״מ, ופירש״י וכו' וכ' הר״ן דלישנא ל״ד פי' ר״י קורקוס הל' מתנו״ע פ״ז ה״ז ומקו״ל שם פ״א ה״ט על הרי״ק. שם, לא שיהו קוברין אותם אצל ישראל עי' ב״י יו״ד סי' שסז ד״ה אסור ומנמד לשונו יו״ד סי' שסז:

הל' א. המלך המשיח עתיד לעמוד בארץ ישראל שהיא תחילה הגאולה שנ' [מלאכי ג א] ופתאם יבא אל היכלו (אגרת תימן פ״ד עמ' קפ), וכ' הרדב״ז בהל' סנהדרין פ״ד הי״ב בשם מדרש שעתיד להתגלות תחילה בגליל ושם פ״ד הי״א הביא בשם מדרש שיתגלה בגליל ויחזור ויתכסה, ועי' עירובין מג: שיבא לב״ד הגדול, ועי' לעיל פ״ד ה״ס שטעם שמלך לא מי״ג מהאלות שבוכבין ישראל, עי' בספר עבודת תמה שער ח [הוצ' בספר הליקוטים] שאמר דעת רבינו שלא הזכיר ענין משיח בן יוסף שהוזכר בגמ' סוכה נב ע״א וע״ב. עי' הל' תשובה פ״ז ה״ה דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה, ועי' סנהדרין צז: ממאו' רב ושמואל ור״א ור״י. ולהחזיר מלכות בית דוד לישנה פי' שיהיה מלך על ישראל ויהודה כדוד אביו כמש״כ [יחזקאל לז כד] ומלך אחד יהיה לכולם (חיים שאל ח״א סי' לז). הממשלה הראשונה ליעגא דקרא במיכה ד ח ועי' במפרשים שם שימלוך על ישראל ויהודה. ובונה מקדש מעה״ק פ״ב סוף הי״ד, כ״ה במד״ר לו פ״ע פות ו ובשיר השירים רבה ספ״ד מלך המשיח שנתון בצפון יבא ויבנה ביהמ״ק אבל בירושלמי מגילה פ״א ה״א איתא שביהמ״ק שקדם לו [...] מגילות ויבנו, משמע דישראל יבנו ואי״ל דיבנו עפ״י צווי מלך המשיח, וד' רש״י ר״ה ל. וסוכה מא. ותוס' שם ושבועות טו: [ממדרש תנחומא] שבנין המקדש יבא בנוי מן השמים (פי' סרי״ש לרס״ג ח״א עשה יג, ע״ש שהביא מד' חז״ל בזה ועי' ס' המספח) ועי' בס״מ הל' ביה״ק פ״א ה״ז שנסתפק

מקורות וציונים

שם. ועי' במפרשים בב' השמטת שהביאו מירושלמי מע״ש פ״ה ה״ב שביהמ״ק עתיד להבנות קודם למלכות ב״ד ועי' לעיל פ״א ה״ב דתנוי מלך קודם לבנין ביהמ״ק ובמהרש״א מגילה יז. דכן יהיה לע״ל. ומקבץ נדחי ישראל עי' השירים רבה ב ז מלך המשיח בא לקבץ גלויותיהן של ישראל, ועי' ברכות מט. ומגילה יז:. וחוזרין כל המשפטים עי' פיה״מ סנהדרין פ״א מ״ג דס״ל שסנהדרין תשוב לפני בא המשיח ועי' הרדב״ז הל' סנהדרין פ״ד הי״א ומש״ל שם, וע״ע פ״ד הי״ב דסנהדרין עתידין לחזור תחילה לטבריא ומשם נעתקין למקדש. מקריבין קרבנות ובמים תם. הלכתא למשיחא, ועי' הל' פרה ספ״ג דעשה פרה אדומה. ועושין שמטין ויובלות תו״כ ויקרא ב יד ואם תקריב וכו' עתיד היובל לפסוק ולחזור, והל' שמו״י ספי״ב ונוסף שם ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כל מקום שיכבשוהו כמעשרות. וכל מי שאינו מאמין וכו' עי' פיה״מ פ' חלק ביסוד השנים עשר שהאריך יותר בזה. או מי שאינו מחכה לביאתו עי' סנהדרין לז: חכה לו וכו' שנ' [חבקוק ב ג] אם יתמהמה חכה לו. הוא כופר בביאת הגואל אין לו חלק לעוה״ב (הל' תשובה פ״ג ה״ו). שנ' ושב י״י (נצבים ל ג) ובתרגום יונתן שם יכנש יתכון וכו' ע״י מלכא משיחא, ובהל' תשובה פ״ז ה״ה כתב שהבטיחה תורה שבסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנ' וכו' ושב וכו'. הדברים המפורשים בתורה הם כוללים וכו' שנאמרו ע״י כל הנביאים מבנים ע. מי איכא מידי וכו' דלא רמיזא באורייתא (מגדל עוז פי״ב ה״א). שמושיע את ישראל מיד בני עשו וכ״כ הרמב״ן בלק פכ״ד פסוק יח, ושם פסוק כ האריך לדמות דברי הלבן עורא בפירושו לדניאל פ״ז פי״ד שעשב מלכות ישמעאל למלכות הרביעית, ובאגרת תימן פ״ג [עמ' קמא] כ' רבינו ז״ל שעת הביאה כבר נתבארה מדברי דניאל וישעיהו ומאמר דברי חז״ל שביאתו תהיה כשתתפשט יד אדום וערב ושתתפשט מלכותם בעולם כמו היום הזה, עכ״ל

וכפ״א [עמ' קכה]. אראנו ולא עתה וכו' והיה אדום (בלק כד יז־יח), ק״מ ליין שדרשה זו כמעט כולה במדרש אגדה בלק. אשורנו וכו' ק״מ ליין לשמות רבה פ״ל סי' כד אימתי תהיה ישועה א״ל אראנו ולא וכו' אשורנו וכו'. דרך כוכב מיעקב זה דוד ירושלמי נדרים פ״ג ה״ח דרך כוכב מיעקב ממי דרך כוכב ועתיד לעמוד מיעקב (חיים שאל ח״א סי' לז). ומחץ פאתי מואב זה דוד רמב״ן עה״ת שם פי' שזה משיח [ופי' שם כל הפסוק על משיח וכ״ה בתרגום יונתן, וק״מ כ' דכ״מ בירוש' תענית פ״ד ה״ה ובדברים רבה פ״א סי' כ]. ויך את מואב (שמואל ב ח ב). ומשלו מים (זכריה ט י). ותהי אדום לדוד לעבדים (שמואל ב ח יד [ושם כתוב ויהי כל אדום עבדים לדוד]). שנ' ועלו מושיעים (עובדיה א):

ה״ב. אף וכו' ירחיב י״י (שופטים יט ח), הל' רוצח פ״ח ה״ד וכפ״ת שם ליין בספרי ובירושלמי מכות פ״ב ה״ו. עוד שלש ערים כשמוסיפין ערי מקלט אחרים ביציאת המשיח הכל נוגים (הל' שמו״י רפי״ג). ולא צוה הקב״ה לתוהו עפ״י הפסוק ישעיה מה יט:

ה״ג. אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים וכו' בהל' תשובה פ״ט ה״ב כתב דהמשיח יהיה בעל חכמה יותר משלמה ונביא גדול קרוב למשה, ע״ש עוד ולהלן פי״ב ה״ג. וכפיה״מ פ' חלק ד״ה ועתה וד״ה היסוד השנים עשר, ובאגרת תימן פ״ד [עמ' קעח־קפא] האריך בזה וכתב בין השאר דיסוד אותו הגואל יתברך בדברים שלא יעמד מהם רבינו ע״ס שנ' בו [ישעיה יא] והריחו ביראת י״י וכו'. עוד כ' שם שהאותות והמופתים שיראו על ידו הן הן הראיות על אמתת יחוסו עכ״ל וכב' המספחת, ועי' בד' רב האי גאון באוצה״ג סוכה נב. שכתב דמשיח בן דוד יהיה בדבר ה' אם משיח בן יוסף שנהרג וזה תחילת האותות אשר יעשה. או מחיה מתים וז״ל רבינו במאמר תחית המתים פ״ו [עמ' שסט],

לצמיחה והתחלת הצמיחה בזמן פון דער גאולה. ווי דער אַלטער רבי זאָגט אין תניא[58], אַז די גילויים דלעתיד זיינען „תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, כי הגורם שכר המצוה היא המצוה עצמה". ד.ה. אַז דאָס וואָס עס טוט זיך אויף לימות המשיח ותחיית המתים איז ניט קיין באַזונדער זאַך פון ענין הגלות, נאָר דאָס איז די „צמיחה", וואָס „וואַקסט אויס" פון עבודת ה„זריעה" בזמן הגלות.

און דאָס איז די הוראה פון די שמות הסדרות „תזריע־מצורע" בעבודת כל אחד:

אַ איד דאַרף לערנען תורה ומקיים זיין מצות מיט קבלת עול, ווייל אַזוי האָט דער אויבערשטער געהייסן.

קען ער טראַכטן אַז ס'איז קיין נפק"מ ניט כלל וואָס די עבודה טוט אויף[59],

— איז אויף דעם די הוראה, אַז (ביחד עם הנ"ל) איז אין „מעשינו ועבודתינו" פון זמן הגלות דאַרף דערהערט ווערן אַז דאָס איז אַן ענין פון „תזריע" וואָס ברענגט די „צמיחה", דעם גילוי פון משיח צדקנו; ובמילא, אַז די גילויים דלעתיד זיינען ניט קיין באַזונדער ענין, נאָר אַ המשך ותוצאה פון דער עבודה פון גלות (ע"ד „תזריע־מצורע", כנ"ל) — די צמיחה וואָס קומט פון דער עבודה אין גלות.

ט. אין דעם פאַרבונד פון דער עבודה בזמן הגלות (תזריע) מיט ביאת המשיח (מצורע) זיינען אָבער דאָ כמה אופנים: אע"פ אַז יעדער איד איז מאמין אין ביאת המשיח און איז „מחכה לביאתו", וואָס דאָס איז אַ יסוד פון די יסודות האמונה אין וועלכן אַלע אידן זיינען גלייך — קען אָבער זיין אַ חילוק אויף וויפל דאָס איז פאַרבונדן מיטן לימוד התורה וקיום המצות, מיט מעשינו ועבודתינו פון אַ אידן:

ער קען לערנען תורה און מקיים זיין מצות וויסנדיק אַז דאָס איז „תזריע", אַז דאָס ברענגט משיח'ן, אָבער צו „אים" (צו זיין עבודה) האָט דאָס ניט, ווייל — א) ניט צוליב דעם לערנט ער תורה און איז מקיים מצות. ב) אים אַרט ניט אַז די גאולה וועט זיין אין אַ שפּעטערדיקן זמן, אין אַ זמן שפּעטער (קריאת מצורע בשבוע בפ"ע) — ביז אַן אַנדער דור ח"ו. „ער" באַנוגנט זיך און איז צופרידן מיט דעם וואָס ער לערנט תורה, איז מקיים מצות און מאַכט די זריעה אויף דער גאולה.

אויף דעם איז די הוראה, אַז ברוב השנים זיינען די ביידע סדרות מחוברות, און אַ כלל גדול בתורה איז — שעל הרוב תדבר[60] און אַ דין עיקרי בהלכה למעשה בפועל איז — אזלינן בתר רובא[61] —

ד.ה. עס דאַרף זיין דער חיבור פון תזריע און מצורע, און אַזוי בשלימות, אַז — כמנהג ישראל אומעטום — אַז מ'פּרעגט ביום ראשון פון דער וואָך (אָדער בשאר הימים) פון וועלכער וואָך, איז דער ענטפער בפשטות: פון פרשת תזריע מצורע,

זיין עבודה אין גלות דאַרף זיין דורכגענומען מיט דער שטענדיקער צפּי'[62] און שטרעבונג צו דער גאולה, אחכה לו

58) רפל"ז.

59) ובל' הידוע אילו נצטווה לחטוב עצים (לקו"ת שלח (מ, א). וראה מו"נ ח"ג פנ"א בהערה).

60) מו"נ ח"ג פל"ד.

61) חולין יא, א. ובכ"מ.

62) ראה פסיקתא רבתי רפל"ו: איזה אור שכנסת ישראל מצפה זה אורו של משיח. וראה שבת לא, א: צפית לישועה (וצ"ע בפרש"י שם). זח"א ד, סע"א. קמ, א. ועוד.

בכל יום שיבוא[63]. און וויבאַלד אַז אני נבראתי לשמש את קוני[64], דאָס איז די עבודה פון דעם אידן כל היום, דערהערט ער אין זיין קיום התומ"צ, אַז דאָס ברענגט און איז ממהר די גאולה[64*].

יוד. אָבער דאָס גופא קען זיין אויף צוויי אופנים:

א) ער דערהערט ווי זיין עבודה, „תזריע", איז אַ זריעה וואָס וועט ברענגען די צמיחה, די גאולה, אָבער דאָס איז אין אַן אופן פון „זאת תהי' בהויתו תהא"[65] — אַלס נאָך אַ זאַך, וואָס וועט זיין בנפרד; ער האַלט טאַקע בּאַ „אחכה לו בכל יום שיבוא" און די עבודה איז צוליב דעם „שיבוא" — בּאַ אים הערט זיך דאָס אָבער ווי נאָך אַן ענין, אַז דורך מעשינו ועבודתינו ברענגט מען אַראָפּ און מ'איז ממהר (אַ באַזונדער ענין) ביאת משיח צדקנו, ובפרט „זכו — אחישנה"[66].

ב) אַ העכערער אופן איז, אַז בּאַ אים איז „תזריע ומצורע" מחוברות — דער אחכה און קווינו כל היום צו דער גאולה וואָס ווערט נרגש בכל יום אין זיין עבודת „תזריע", איז ניט נאָר אַז יעדע זיין עבודה וועט גלייך גורם זיין „שיבוא", נאָר אַז די גאולה העתידה איז איין זאַך מיט תוכן עבודתו („תזריע־מצורע" ווערן איין פרשה) — ווייל ביאת המשיח איז די צמיחה ובמילא די שלימות פון זיין זריעה:

ויש לקשר זה דערמיט וואָס דער ענין פון משיח'ן איז וואָס דעמולט וועט זיין

די שלימות אין תורה און די שלימות[...] אין מצות, תשבי יתרץ קושיות[...] ואבעיות[67] משיח יגלה טעמי תורה[68] כו[...] ילמד תורה[69], וכו'

כולל — בלשון הרמב"ם[70]: המלך[...] המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות[...] דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה[...] המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל[...] המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבי[...] קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככ[...] מצותה האמורה בתורה".

ווי מבואר במ"א[71] אַז דערמיט גי[...] דער רמב"ם אַרויס אַ הלכה, אַז דע[...] גדר פון משיח'ן איז, וואָס ער ברענגט[...] צוריק די שלימות הלכות ומצות התורה[...] און דאָס זאָגט דער רמב"ם: די אַל[...] ענינים וואָס האָבן געפעלט אין דע[...] שלימות פון קיום התומ"צ (מצד דע[...] וואָס עס האָט געפעלט אין שלימות כ[...] ישראל וביהמ"ק — וואָס דאָס אי[...] כללות ענין הגלות) — ווערט נשל[...] דורך משיח'ן. און אויך אין דעם בּאַ[...] שטייט וואָס משיח איז מחזיר „מלכו[...] בית דוד ליושנה כו' וחוזרין כל המשפ[...]

67) תויו"ט סוף מס' עדיות. של"ה תט, א. וה[...] ע"פ זח"ג כח, א. ועייג"כ ערוך השלם בערכו.

68) ברש"י שה"ש (א, ב) מפורש שלעת"ל הקב[...] מגלה טעמי תורה (מבלי לפרט ע"י מי כמו בנגי[...] — שמשה קבל וכו') ובאותיות דרע"ק אות ז (יל[...] ישעי' רמז תכט בתחלתו): והקב"ה דורש לו[...] (לצדיקים בג"ע) טעמי תורה חדשה שעתיד הקב[...] ליתן להם ע"י משיח (וביל"ש שם ליתא תי[...] „טעמי"). וראה הנסמן בהערה הבאה.

69) רמב"ם הל' תשובה שם. ובפיה"מ להרמב[...] (סנהדרין ר"פ חלק ד"ה ועתה אחל): ונפלאות יתג[...] על ידו (כ"ה הלשון בהעתקת קאפח. ובפיה"מ לפנ[...] בא בהמשך למש"כ לפנ"ז: ויעבדוהו כל הארצ[...] לצדקו הגדול ולנפלאות שיהא על ידו). וראה לקו[...] צו יז, ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. סהמ"צ להצ[...] מצות מינוי מלך פ"ג.

70) הל' מלכים רפי"א.

71) לקו"ש חי"ח ע' 277 ואילך.

63) כנוסח אני מאמין.

64) קדושין בסופה.

64*) ראה לקו"ד ח"ג תכב, א (סה"ש תש"ג ע' 73).

65) מנחות ה, א.

66) סנהדרין צח, א.

טים" — ער ברענגט צוריק די שלימות הלכות ומצות התורה.

און וויבאלד אז די חפצא (תורה ומצות) איז דאן בשלימות, וועט דעמאלט אויך דער קיום מצד הגברא זיין בשלימות ווארום „ינוחו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ומצות כהוגן"[72] און „יהיו פנויין בתורה וחכמתה"[73]. נאכמער: „ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו'"[74].

און אין דעם באשטייט די אמונה אין ביאת המשיח און דער „מחכה לביאתו" וואס דער רמב"ם זאגט בהמשך להנ"ל[75]: דער לימוד התורה און דער קיום המצות איז דורכגענומען מיט דער אמונה אז דאס ברענגט אים און די גאנצע וועלט צו דער שלימות לימוד וידיעת התורה, פון מצות וקיומן און צו דער שלימות פון ידיעת הבורא — אין דעם באשטייט דער „מחכה לביאתו" כנ"ל.

יא. עפ"ז יש לומר אז דאס איז איינער פון די טעמים וואס בדורות הראשונים האט די סדרה געהייסן „זאת תהי'" און דוקא בדורות האחרונים ווערט זי גערופן „מצורע" (כנ"ל סוף ס"א)[76]:

בדורות הראשונים, וועלכע זיינען געווען ווייטער פון זמן הגאולה, האט זיך די גאולה אנגעהערט אין אן אופן פון „זאת תהי'" — אן ענין וואס וועט זיין בעתיד, בנפרד; ובמילא, איז די עבודה ניט געווען דורכגעדרונגען עד כ"כ מיט דעם הרגש, אז דער קיום התומ"צ גופא קומט גלייך לשלימותו אויך בעולם.

אבער אין די דורות האחרונים, וועלכע ווערן אנגערופן „עקבתא דמשיחא", הערט זיך ביי אידן א סך מער דער ענין פון משיח'ן, און דערפאר ווערט די סדרה אנגערופן בדורות אלו מיטן נאמען „מצורע" — אידן הערן און פילן, ופשיטא אז מזלייהו חזי — אין זייער עבודה אז אט־אט קומט משיח, ובמילא — המעשה הוא העיקר — מ'ז מען נאך מער מוסיף זיין אין תומ"צ, די וועלט זאל קומען לשלימותה וואס שנעלער און מקיים זיין מצות „כמצות רצונך"[77] בביאת משיח צדקנו אין דעם ביהמ"ק השלישי.

יב. ע"פ הנ"ל (סעיף ו), יש להמתיק עוד יותר, וואס דוקא בדורות האחרונים ווערט די סדרה אנגערופן „מצורע":

כשם ווי דאס איז ביי אן אדם פרטי, אז דוקא דער ענין פון נגעים („מצורע") ווייזט אויף אן אדם השלם „שמוכשרין מעשיו ותיקן כל הדברים והבחי' שלמע־לה"[78], ס'איז נאר אז די בחי' „התחתונה שבו לא נתברר הרע והפסולת ממנו"[78], און דערפאר ווערן נולד סימנים גשמיים נאר בעורו, לרמז, אז נאר „בסוף לבושיו" איז געבליבן פסולת וואס איז נאך ניט נתברר געווארן —

עד"ז איז בנוגע לכללות עם ישראל: וויבאלד אז בדורות האחרונים פון

72) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. עיי"ש ובהלכה א שם.

73) רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ד. עיי"ש ובהל' תשובה שם ה"ב „שמפני זה נתאוו כל ישראל כו' לימות המשיח". וראה בארוכה — פיה"מ להרמב"ם שם.

74) רמב"ם ספי"ב מהל' מלכים.

75) ברפי"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 278 ואילך.

76) ראה לקו"ש ח"ז ע' 103 ואילך.

77) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

78) לשון הלקו"ת שנסמן לעיל שם.

עקבתא דמשיחא האלט מען גאר נאענט צו ביאת המשיח, דערפאר פילט מען איצט דעם תוכן נעלה פון בחי' „מצורע", כנ"ל, אז די פנימיות פון כלל ישראל איז שוין נתברר געווארן (דורך דער עבודה פון אידן במשך כל הדורות), און עס איז געבליבן אויף צו מברר זיין נאר די פסולת און חיצוניות פון „סוף לבושיו".

יג. ע"פ הנ"ל איז אויך מובן וואס מ'געפינט אין סנהדרין[79], אז אליהו האט געזאגט צו רבי יהושע בן לוי אז משיח „יתיב ביני עניי סובלי חלאים", און רש"י איז מפרש: „מנוגעים והוא נמי מנוגע". אויך — די שקו"ט אין גמרא[80] וועגן שמו של משיח און לדעת רבנן „חיוורא דבי רבי שמו (מצורע של בית רבי — רש"י) שנאמר[81] אכן . . חשבנוהו מנוגע גו'".

איז לכאורה תמוה: ווי קומט עס, אז משיח זאל אנגערופן ווערן „מנוגע" און „מצורע"?

בשלמא דאס וואס משיח לײדט יסורים בכלל („ביני . . סובלי חלאים") קען מען פארשטיין, ווי רש"י הנ"ל אין גמרא ברענגט דעם פסוק[82] „והוא מחולל מפשעינו וכתיב[81] חליינו הוא נשא", ועד"ז ברענגען די רבנן אין גמרא די ראי' אויפן נאמען פון דעם פסוק הנ"ל — וואס איז אבער דער דיוק און דער תוכן פון דעם ענין הנגעים של משיח?

וע"פ הנ"ל י"ל הביאור אין דעם: נגעים ברענגען ארויס דעם מצב פון אידן אין זמן פון עקבתא דמשיחא, אז ס'איז דא די „התבררות הרע" אין פנימיות הגוף והנפש (פון כלל ישראל) און ס'איז געבליבן רע נאר בחיצוניות, אזוי אז מ'האלט שוין בא דעם מצב פון „זכר".

— ועפ"ז איז מובן אויך דער ענטפער פון משיח צו ריב"ל[66] (אויף זיין שאלה „לאימת אתי מר") „א"ל היום", און די הסברה פון אליהו „הכי אמר לך היום[83] אם בקולו תשמעו":

כלל בתורה — אין מקרא יוצא מידי פשוטו[84], מען מיינט ניט שולל זיין דעם פירוש הפשוט פון „היום" וואס משיח האט געזאגט, אז היום איז א מצב פון „זכר" און מ'איז ראוי ער זאל קומען „היום", נאר מען איז מסביר, אז דאס וואס „לא אתא" איז ווייל עס האט גע־פעלט די שלימות פון „בקולו תשמעו", דער גמר הבירור פון חיצוניות הרע —

ובפרט בדורותינו אלו, אז אידן הערן און פילן אז משיח איז „הנה[85] זה עומד אחר כתלינו"[86]; און נאכמער: דער כותל האט שוין „חלונות" און „חרכים", און נאכמער: משיח איז „משגיח[85] מן החלו־נות מציץ מן החרכים" — ער איז „משגיח" און קוקט אויס, ווען מיר וועלן שוין פארענדיקן די „פכים קטנים", „צו־פוצן די קנעפלעך"[87] און פארענדיקן דעם בירור „שבסוף לבושיו" —

וואס דעמאלט קומט משיח תיכף ומיד, „ארו[88] עם ענני שמיא כבר אינש

79) שם.

80) שם ע"ב.

81) ישעי' נג, ד.

82) שם. ה.

83) תהלים צה, ז.

84) שבת סג, א.

85) שה"ש ב, ט.

86) ראה קול קורא לכ"ק מו"ח אדמו"ר (נדפס בהקריאה והקדושה תש"א) דמפרש זה על משיח.

87) ראה שיחת שמחת תורה תרפ"ס.

88) דניאל ז, יג (ושם: אנש) — הובא בסנהדרין שם, א.